

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Koloniale vertoningen : de verbeelding van Nederlands-Indië op de wereldtentoonstellingen (1880-1931)

Bloembergen, M.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bloembergen, M. (2001). *Koloniale vertoningen : de verbeelding van Nederlands-Indië op de wereldtentoonstellingen (1880-1931)*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Voorwoord

Dit proefschrift is het gevolg van verbazing. In 1994 las ik dat ruim honderd jaar geleden de bezoekers van de wereldtentoonstelling in Amsterdam een groepje echte Javanen en Sumatranen konden bezichtigen, die in een omheind Indisch dorp hun dagelijkse bezigheden uitvoerden. Hoe kom je er op, vroeg ik mij licht geschokt af, en hoe uitzonderlijk was dit tafereel eigenlijk? Deze simpele vragen vormen het startpunt van deze studie, en het ideale motief voor historisch onderzoek. Mijn streven was het bijzondere én het normale van deze vertoning te bevatten, en te achterhalen wat zij kan vertellen over een verleden Nederlands wereldbeeld.

Eén prikkel alleen is niet genoeg om een proefschrift te voltooien. Ik wil hier mijn dank uitspreken aan enkele van de personen en instellingen die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit werk.

Om te beginnen was het onderzoek voor deze studie niet mogelijk zonder de behulpzame medewerkers van de instellingen die ik raadpleegde: in Nederland onder meer de bibliotheek en het archief van het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam, het Algemeen Rijksarchief en de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, de universitaire bibliotheken van Amsterdam en Leiden, het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde, het Rijksmuseum van Volkenkunde en het Academisch Historisch Museum in Leiden, en Museum Nusantara in Delft. In Frankrijk de Archives Nationales in Parijs en Aix-en-Provence, de Bibliothèque National, de Archives du Ministère des relations extérieures, de Bibliothèque Historique de la Ville de Paris en het Musée de l'Homme in Parijs. In Indonesië het Arsip Nasional, de Perpustakaan Nasional en het Museum Nasional in Jakarta, de bibliotheek en het museum van de Kraton Yogyakarta en de Istana Pakualam en het museum Sono Bodoyo in Yogyakarta, de bibliotheek en het museum van de Kraton Hadiningrat en de bibliotheek en het archief van de Istana Mangkunegaran in Solo. Ik bedank ook alle informanten die mij in Jakarta en op Bali een andere kijk op dit verhaal gaven, en zo de stof aandroegen voor de epiloog van deze studie. De ASSR, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek en de stichting Wetenschappelijk Onderzoek voor de Tropen financierden mijn onderzoek in Indonesië.

Veel dank ben ik verschuldigd aan mijn promotoren: Peter van der Veer hield mij theoretisch wakker, Henk Schulte Nordholt begeleidde mij óók in het historische deel - met bewonderenswaardig geduld voor mijn détailisme. Hij voorzag al mijn teksten van kritisch commentaar en wist mij met zijn oog voor de hoofdzaken menigmaal van op zich interessante zijpaden af te halen. Zijn gevoel voor humor is daarbij van groot belang geweest.

In de lange gesprekken met Piet de Rooy, de derde vaste meelezer van mijn teksten, zijn mijn gedachten over de kern van de zaak belangrijk aangescherpt. De antropologische sensatie en het probleem van beschaving waren gulden handvaten. Hans Blom was de vierde trouwe meelezer en commentator, die in fijne potloodkrabbels al mijn hoofdstukken van bruikbare kanttekeningen voorzag.

In de Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek vond ik een inspirerende werkbasis en, vooral, leuke collega's. De steun van de medewerkers van het bureau heb ik daarbij zeer gewaardeerd. Annelies Dijkstra, José Komen, Mirjam May, Teun Bijvoet, Hans Sonneveld en Anneke Dammers stonden altijd klaar met raad en daad. Ingrid van den Broek van het bureau van Godsdienst & Maatschappij dank ik om dezelfde reden.

Onder sociale wetenschappers te zijn – op de ASSR – was een leerzame ervaring. Als historicus die eigenlijk dacht het verleden om het verleden te zullen begrijpen en die meer geïnteresseerd was in het bijzondere dan het algemene voelde ik mij soms een vreemde eend in de bijt, maar dat is nu juist het grote voordeel van een interdisciplinaire werkomgeving. Veel plezier en ideeën heb ik ontleend aan de discussies in 'de antropologenclub' in haar wisselende gedaante, waar mijn eigen en andermans werk-in-uitvoering ter tafel kwam. Ik geloof dat ik nu iets beter snap wat geschiedenis en sociale wetenschappen aan elkaar kunnen hebben en hoop dat dit aan het eindproduct is af te lezen.

Mijn speciale dank gaat uit naar de leden van het klassiekers-leesclubje de V.O.C, een bijzonder verhaal à part: Talja Blokland, Matthijs van den Bos, Marcel Hoogenboom, Giseline Kuipers, Jeroen de Kloet, Reinhilde König, Peter van Olsthoorn, Margaret Sleeboom, Oskar Verkaaik, Sikko Vischer, Damián Zaitch. We zullen het nooit eens worden wie de klassiekers zijn en waarom ze dat zijn, en dat maakt het zo leuk.

Bij het schrijven van dit boek zijn mijn leermeesters van het historisch seminarium te Amsterdam vaak als onzichtbaar lezerspubliek in mijn gedachten geweest. Plezier in geschiedenis en de kneepjes van het vak zijn mij vooral bijgebracht door Herman Beliën. Zijn werkgroepen over historisch besef en historiografie zijn een belangrijke motor geweest van déze geschiedenis.

Behalve de lezers van de antropologenclub hebben de volgende personen (delen van) mijn verhaal gelezen en van zinvol commentaar voorzien: Martin Bossenbroek, Lizzy van Leeuwen, Patsy Spyer, Martijn Eyckhoff, Margreet van Till, Sabien Onvlee, Giseline Kuipers, Remco Raben, Pauline van Roosmalen, Ferdinand de Jong, Reinhilde König, Martijn van Lieshout, Milena Veenis en Alban Wesly. Op mijn broer Siebe Bloembergen probeerde ik al mijn hoofdstukken uit; de inlevende gesprekken over enkele hoofdpersonen uit dit verhaal hielden me op dreef. Lot Knoop heeft door haar goede taalgevoel niet alleen mijn gedachten over dit onderwerp aangescherpt, maar ook bijna de gehele tekst van dit proefschrift grondig geredigeerd. Suzanne Kuik heeft ten slotte de pijnlijke taak om dezelfde tekst in te dikken voor de handelseditie (te verschijnen bij uitgeverij Wereldbibliotheek, Amsterdam) aanzienlijk veel lichter

en leuker gemaakt. We hebben er niet alleen maar die 100 pagina's uit weten te halen. Margaret Sleeboom dank ik voor de correctie van mijn Engelse samenvatting.

De afbeeldingen in dit proefschrift zijn niet zomaar plaatjes bij de tekst, maar voorbeelden van zienswijzen. Ik dank Peter en Alban Wesly voor hun zorg dat deze er nu zo goed uit zien: de scans heb ik geheel aan hun te danken, voor de kopieën (van de tekeningen) draag ikzelf de verantwoordelijkheid.

Ten slotte dank ik Alban, mijn ouders, mijn broer en mijn vriend(inn)en voor hun onvoorwaardelijke steun. Aan mijn ouders draag ik dit proefschrift op.

Amsterdam, juli 2001